

verschillende vormen van 'reformatie door breuke met het bestaande'⁴. Eén van deze vormen was die van doleantie. Dan komt niet een nieuwe kerkformatie tegenover de oude te staan of wordt een geheel nieuw kerkverband gevormd, zoals in de zestiende eeuw geschiedde. In het geval van doleantie komt het tot een tijdelijke breuk met de bestaande organisatie, een breuk die weer geheel kan worden doordat vanuit een nieuw gevormde organisatie de oude weer gezond wordt gemaakt. Kuyper spreekt dan van 'doleantie' en 'dolerenden', en verwijst daarmee naar de dolerenden uit de zeventiende eeuw, dus naar die kerken en groepen, die tijdens de laatste jaren van het conflict tussen remonstranten en contra-remonstranten in Holland een eigen organisatie opzetten tegenover de officiële kerkelijke organisatie, die in dit gewest in remonstrantse handen was gekomen⁵. Een jaar tevoren had F.L. Rutgers in zijn rectorale oratie over *Het Kerkverband der Nederlandsche Gereformeerde Kerken* de historische verantwoording van deze visie op 'doleantie' gegeven. De kerkeraad van Amsterdam had in het begin van de zeventiende eeuw maatregelen genomen 'die de strekking hadden, om het kerkverband desgevorderd tijdelijk te verbreken'⁶. Het zal duidelijk zijn geworden, waarom Kuyper op deze wijze over de Afgescheidenen spreken kon. Hij ziet ze als een verzameling van plaatselijke kerken, die tijdelijk het kerkverband verbroken hebben⁷. Hij erkent, dat ze zichzelf niet als zodanig zien. 'Maar dit deert ons niet', en de Afgescheidenen moeten maar eens nadenken over hun ongereformeerde Reglement van 1869, dat uitgaat van de gedachte van een kerkgenootschap als primair gegeven en plaatselijke kerken beschouwt als afdelingen daarvan. Opvallend in deze beschouwing is, dat Kuyper consequent weigert, de Afgescheidenen als een zelfstandige grootheid te zien. Zij blijven — tegen wil en dank — deel van de kerk, dat is van de in de zestiende eeuw gereformeerde kerk van ons land. Wat gebeurde in het turbulente jaar 1886? Door de ogen van de leidslieden van de Doleantie gezien vond geen tweede afscheiding plaats, maar een doleantie. Er werd dus een nieuwe, maar hopelijk tijdelijke organisatie opgericht met de uitgesproken bedoeling,

4. A. Kuyper, *a.w.*, 135.

5. A. Kuyper, *a.w.*, 143.

6. F.L. Rutgers, *Het Kerkverband der Nederlandsche Gereformeerde Kerken, gelijk dat gekend wordt uit de handelingen van den Amsterdam-schen Kerkeraad in den aanvang der 17e eeuw*, Amsterdam 1882, 44-50.

7. A. Kuyper, *a.w.*, 199.